

به نام خدا

بررسی مالیات اصناف (مالیات بر مشاغل) و مسائل آن

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۳.....	بیان مسئله
۶.....	۱. نظرات سازمان امور مالیاتی
۱۲.....	۲. آرا و نظرات نمایندگان اصناف در خصوص مالیات مشاغل
۱۵.....	۳. ارزیابی کارشناسی
۲۵.....	جمع‌بندی و پیشنهادهای سیاستی
۳۳.....	منابع و مآخذ

کد موضوعی: ۲۲۰

شماره مسلسل: ۱۰۶۶۲

دفتر: مطالعات اقتصادی

اسفندماه ۱۳۸۹

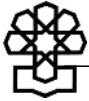

بررسی مالیات اصناف (مالیات بر مشاغل) و مسائل آن

چکیده

مالیات بر مشاغل یکی از بخش‌های مهم مالیات بر درآمد است. سهم این نوع از مالیات از ارقام مالیات بر درآمد در سال‌های مختلف تقریباً ثابت بوده است. براساس آمار و ارقام عملکردی درآمدهای مالیاتی سهم مالیات مشاغل از کل ارقام مالیات بر درآمد طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۹ به ترتیب معادل ۳۷/۵، ۳۴/۴، ۳۴/۳ و ۳۸/۹ درصد بوده است. رقم مصوب مالیات بر مشاغل در قانون بودجه سال ۱۳۸۹ نسبت به ارقام عملکردی سال قبل از رشد ۷۲/۸ درصدی برخوردار بوده است. این موضوع منجر به اعتراض برخی از فعالان و اصناف شد. فعالان بازار بر این باور بودند با توجه به تحولات اقتصادی و همچنین رکود حاکم بر آن، رشد درآمدهای مالیاتی مشاغل منطقی نمی‌باشد. در مقابل این استدلال سازمان امور مالیاتی بر این باور است که حجم قابل توجهی از ارزش تولید ناخالص داخلی اقتصاد را بخش خدمات به خود اختصاص داده است. لذا این بخش قادر است مالیات بیشتری را متناسب با حجم فعالیت‌ها پرداخت کند. علاوه بر این بررسی سهم مالیات مشاغل از کل ارقام مالیات بر

۱. ارقام مالیات مشاغل و مالیات بر درآمد برای سال ۱۳۸۹ براساس ارقام مصوب قانون بودجه در سال مذکور لحاظ شده است.

درآمد نشان‌دهنده آن است که سهم مالیات بر مشاغل در کل ارقام مالیات بر درآمد تغییر قابل توجهی نداشته است. در این گزارش ضمن بررسی مالیات بر مشاغل و قوانین مرتبط با آن، چالش یاد شده بررسی شده و نتایج به شرح زیر آمده است:

- نحوه پیش‌بینی درآمدهای مالیاتی و فرآیند قانونگذاری و تصویب این نوع از درآمدها در قوانین بودجه سالیانه به‌گونه‌ای است که معمولاً تحقق این درآمدها را با مشکلاتی روبرو می‌کند. بیش‌برآوردی و یا کم‌برآوردی درآمدها علاوه بر آسیب زدن به نظام برنامه‌ریزی، عدم تحقق اهداف مورد نظر سیاستگذاران را در پی دارد. براساس این ضروری است سازمان امور مالیاتی و یا مجموعه برنامه‌ریزان اقتصادی کشور تدابیری را برای حل این مشکل بیاندیشند. تدوین و ارائه مدل‌های کلان اقتصادی برای پیش‌بینی دقیق شرایط اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصاد ملی، آینده‌نگری تغییر و تحولات اقتصادی و اتخاذ سناریوهای مختلف برای شرایط گوناگون، منعطف کردن نظام برنامه‌ریزی و... از جمله مهمترین این اقدامات به‌شمار می‌روند.

- یکی از اقدامات اساسی و اولیه در ساماندهی نظام برنامه‌ریزی کشورها، ایجاد پایه اطلاعات اقتصادی از بخش‌های مختلف اقتصاد است.

واقعیت این است که برنامه‌ریزی براساس ظرفیت‌های واقعی اقتصاد با اتکا به مدل‌های اقتصادی، بدون اطلاعات اقتصادی شفاف امکانپذیر نیست. براین اساس توصیه شده است نظام آماری کشور به‌گونه‌ای بازنگری شود که آمار و ارقام مورد نیاز برنامه‌ریزان اقتصادی و سیاستگذاران در مقاطع مختلف زمانی و متناسب با کاربری‌های مورد نیاز در دسترس باشد.

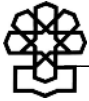
- اصلاح نظام مالیاتی با هدف شناسایی بخش‌های مختلف اقتصادی و ایجاد

ظرفیت‌ها و پایه‌های مالیاتی گسترده با هدف کاستن از فشار مالیاتی از بخش‌های شفاف و رسمی اقتصاد، تأکید بر بازنگری در سیاست‌های مالیاتی با رعایت اصول اساسی مالیات‌ستانی (اصل عدالت، اصل ثبات، اصل سهولت، اصل برائت و اصل مقرون به‌صرفه بودن)، شفاف‌سازی روابط نظام مالیاتی با فعالان اقتصادی و مؤدیان مالیاتی در راستای اقتناع مؤدیان، توزیع بار مالیاتی عادلانه بین فعالان اقتصادی متناسب با حجم فعالیت‌های اقتصادی و میزان برخورداری آنها از کالاها و خدمات عمومی و اتخاذ سیاست‌های مناسب و کارآمد برای کاهش دادن فعالیت‌های زیرزمینی و غیرقانونی و... از جمله اقداماتی است که می‌تواند نظام مالیاتی را کارآمد کرده و ضریب نفوذ سیاست‌های مالی و مالیاتی را در بخش‌های مختلف اقتصاد ملی تثبیت نماید.

بیان مسئله

در ماده (۹۵) فصل چهارم قانون مالیات‌های مستقیم با عنوان مالیات بر درآمد مشاغل، آمده است که صاحبان مشاغل موضوع فصل مذکور مکلفند اسناد و مدارک مثبت کافی برای تشخیص درآمد مشمول مالیات خود را نگهداری کنند. صاحبان مشاغل از لحاظ تشخیص درآمد مشمول مالیات در این ماده به سه گروه «الف»، «ب» و «ج» تقسیم شده‌اند. صاحبان مشاغل بند «الف» مشمولینی هستند که تمام فعالیت‌های آنها در دفاتر روزنامه و کل موضوع قانون تجارت ثبت می‌شود. این مشاغل در فرآیند ثبت و نگهداری اسناد مالی خود ملزم به رعایت اصول و موازین و استانداردهای پذیرفته شده حسابداری هستند. فعالان مشاغل گروه «ب» مشمولینی هستند که بر حسب قانون مکلف به ثبت فعالیت‌های شغلی خود در دفاتر درآمد و

هزینه هستند که نمونه‌های این دفاتر توسط سازمان امور مالیاتی در اختیار آنها قرار می‌گیرد. مشاغل بند «ج» صاحبان مشاغل غیر از مشاغل دو گروه بندهای «الف» و «ب» را شامل می‌شود. اعضای این گروه مکلفند صورت خلاصه وضعیت درآمد و هزینه خود را طبق ضوابط و نمونه‌های تعیین شده از طرف سازمان امور مالیاتی کشور نگهداری کنند.

در تبصره «۵» ماده (۱۰۰) قانون مالیات‌های مستقیم آمده است که سازمان امور مالیاتی می‌تواند در بعضی از منابع این فصل (مالیات بر درآمد مشاغل، فصل چهارم قانون مالیات‌های مستقیم) در هر سال و در نقاطی که مقتضی بداند درآمد مشمول مالیات تمام یا برخی از مؤدیان مشمول بند «ج» ماده (۹۵) قانون مالیات‌های مستقیم را با نظر اتحادیه مربوط تعیین و مالیات متعلقه را که قطعی خواهد بود وصول نماید. روش محاسبه مالیات اصناف در سال‌های قبل، با توجه به مفاد قوانین موجود، این بوده است که درصدی به رقم عملکردی مالیات قطعی سال قبل اضافه می‌شود و به‌عنوان مالیات سال جاری لحاظ می‌گردد. این امر با توافق سازمان امور مالیاتی و اتحادیه‌های اصناف صورت می‌پذیرد. این روش تعیین مالیات عملکرد را روش «ضریب پلکانی تعیین مالیات» می‌گویند.

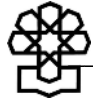
در سال جاری (۱۳۸۹) براساس درخواست اصناف از رئیس‌جمهور و درنهایت مصوبه هیئت دولت مقرر شد مالیات اصناف توسط اتحادیه‌ها تعیین شود. در این توافقنامه مقرر شد اصناف سهم خود از رقم مالیات مشاغل مصوب در سال ۱۳۸۹ (بخشی از رقم ۲۰۰۸۰ میلیارد ریال مالیات مشاغل مصوب) را به تشخیص رؤسای اتحادیه‌ها و مجامع امور صنفی بین فعالان صنف‌های خود تقسیم کرده و وصول کنند،

که با این تصمیم موافقت شد. اما در عمل اصناف و اتحادیه‌های آنها توافق مذکور را عملیاتی نکردند. نمایندگان اصناف معتقد بودند که مالیات تعیین شده برای آنها در سال ۱۳۸۹ برای عملکرد سال ۱۳۸۸ متناسب با شرایط اقتصادی آنها نبوده و در این موضوع مسئولین امور مالیاتی و سایر نهادهای مرتبط دچار بیش‌برآوردی شده‌اند.

نمایندگان اصناف رشد ۷۲/۸ درصدی مالیات مشاغل در سال ۱۳۸۹ نسبت به سال قبل را با توجه به شرایط اقتصادی کشور در سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ قابل توجیه ندانسته و این تصمیم را عامل تشدیدکننده فشار رکودی بر اصناف و مشاغل مختلف دانسته‌اند. این درحالی است که سازمان امور مالیاتی کشور معتقد است که با توجه به گستردگی و تعدد مشاغل صنفی در کشور و همچنین سهم بالای آنها در تولید ناخالص داخلی، مالیات در نظر گرفته شده برای آنها بالا نبوده و در حد توان و نقش آنها در اقتصاد کشور است.^۱ این اختلاف نظر منجر به بروز برخی مسائل و حواشی از جمله تعطیلی و اعتصاب برخی از بازاریان و اصناف در بعضی از مناطق و استان‌های کشور شد.

در این گزارش سعی شده است مشکلات اصناف و نظام مالیاتی درخصوص

چالش‌های پیش‌آمده در مالیات اصناف بررسی شود. اینکه ادعا می‌شود مالیات مصوب بر مشاغل در قانون بودجه سال ۱۳۸۹ با واقعیت‌های عملکردی و توان اقتصادی اصناف مطابقت نمی‌کند و یا مالیات مشاغل در سال ۱۳۸۹ نسبت به ارقام سال قبل از رشد ۸۰ درصدی برخوردار است، مطالبی هستند که در این گزارش به آنها پرداخته خواهد شد. براساس این سعی شده پس از بیان مسئله، آرا و نظرات سازمان امور مالیاتی درخصوص سؤالات و ابهامات مطرح شده ارائه شود. در بخش سوم گزارش ادعاهای مطرح شده از طرف اصناف و بازاریان بررسی شده است. بخش چهارم گزارش از دو زیر بخش تشکیل گردیده است. ابتدا ضمن بررسی سابقه تاریخی تعامل اصناف و سازمان امور مالیاتی در دوره‌های قبل و بعد از انقلاب، تحولات مالیات اصناف بررسی شده است. سپس، برخی از چالش‌های نظام مالیاتی در پیش‌بینی و برآورد مالیات اصناف بررسی شده و در نهایت جمع‌بندی و پیشنهادات سیاستی برای حل معضل پیش‌آمده و همچنین جلوگیری از بروز چنین معضلاتی ارائه شده است.

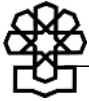
۱. نظرات سازمان امور مالیاتی

۱-۱. با توجه به سطح درآمدهای مالیاتی مصوب برای اجزای مالیات بر درآمد در قانون بودجه سال ۱۳۸۹ می‌توان بیان کرد که نسبت یا سهم مالیات مشاغل از کل درآمدهای مالیات بر درآمد در چند سال اخیر در حد ۳۵ تا ۳۸ درصد بوده و این نسبت در این سال‌ها تغییر قابل توجهی نداشته است. لذا با توجه به افزایش تناسبی اجزای مالیات بر درآمد در سال‌های مختلف نمی‌توان گفت که رقم مصوب مالیات بر

۱. سازمان امور مالیاتی کشور معتقد است که با بررسی سهم بخش خدمات از تولید ناخالص داخلی اقتصاد کشور می‌توان سهم بخش از اصناف را در تولید ناخالص داخلی کشور برآورد کرد. کارشناسان این سازمان معتقدند که هرچند محاسبات صورت گرفته به‌طور دقیق قادر به برآورد سهم اصناف از تولید ناخالص داخلی نمی‌باشد، اما با توجه به اینکه بخش اعظمی از خدمات جزء فعالیت‌های صنفی محسوب می‌شوند، براین‌اساس می‌توان برآوردی سرانگشتی از سهم اصناف در اقتصاد ملی ارائه کرد. بررسی زیرمجموعه‌های بخش خدمات در حساب‌های ملی اقتصاد ایران در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ نشان‌دهنده این است که در سال‌های مذکور به‌ترتیب سهم بخش خدمات از تولید ناخالص داخلی معادل ۴۷/۵ و ۴۷ درصد بوده است. با کمی اغماض و مرتبط کردن بخشی از خدمات به فعالیت‌های غیرصنعتی می‌توان گفت که سهم بخش اصناف در اقتصادی ملی رقمی در حدود ۳۰ درصد از کل تولید ناخالص داخلی است.

مشاغل بالا بوده است. به عبارت دیگر این رقم متناسب با افزایش سهم مالیاتی سایر اجزای تشکیل دهنده مالیات بر درآمد افزایش یافته است. بنابراین رقم مالیات مصوب عملکرد مشاغل در سال ۱۳۸۸ که در بودجه سال ۱۳۸۹ مقرر شده رقم مالیاتی متناسب با شرایط اقتصادی و کسب و کار اصناف و همچنین تعداد و حجم فعالیت آنهاست. این ادعا را می توان با توجه به ثبات نسبی سهم مالیات بر مشاغل در چند سال اخیر از کل ارقام مصوب مالیات بر درآمد نشان داد. جدول ۱ ارقام عملکردی مالیات بر درآمد و اجرای آن را طی سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹ نشان داده است. همان طور که ملاحظه می شود متوسط سهم اجزای تشکیل دهنده مالیات بر درآمد از کل رقم این نوع از مالیات در سال های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۸ برای مالیات بر حقوق کارکنان بخش عمومی، حقوق کارکنان بخش خصوصی و مالیات مشاغل به ترتیب معادل ۳۳/۲، ۲۶/۵ و ۳۶/۲ درصد بوده است. سهم این جزء از مالیات ها از کل مالیات بر درآمد در سال ۱۳۸۹ به ترتیب معادل ۲۹/۴، ۲۷/۸ و ۳۸/۹ درصد پیش بینی است. مقایسه متوسط سهم اجزای مالیات بر درآمد از کل رقم مالیات بر درآمد طی سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۸ با رقم سهم اجزای یاد شده از رقم مصوب مالیات بر درآمد در سال ۱۳۸۹ مؤید این واقعیت است که تغییر قابل توجهی در این سهم ها طی چند سال مورد بررسی رخ نداده است. بنابراین اگرچه مالیات مشاغل در سال ۱۳۸۹ نسبت به ارقام عملکردی سال قبل از رشد ۷۲/۸ درصدی برخوردار بوده است، اما سهم این مالیات از کل مالیات بر درآمد تغییر محسوسی نکرده است و این نشان دهنده این است که در پیش بینی این نوع از مالیات به نسبت سهم سایر اجزای مالیات بر درآمد بیش برآوردی وجود نداشته است.

۱-۲. باید متذکر شد که اجزای مالیات بر درآمد همگی از رشدهای بالایی نسبت به ارقام عملکردی سال قبل برخوردار بوده اند. رشد ۳۴/۱ درصدی مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی، رشد ۴۹/۸ درصدی مالیات کارکنان بخش خصوصی، رشد ۷۲/۸ درصدی مالیات مشاغل، رشد ۴۶/۱ درصدی مالیات مستغلات و رشد ۱۵/۳ درصدی مالیات متفرقه درآمد، گواه این ادعاست. نکته ای که باید به آن توجه شود این است که برای ارائه تحلیل درستی از تغییرات ارقام مالیاتی، ضروری است رشد ارقام مصوب هر جزء از مالیات در هر سال نسبت به ارقام مصوب آن در سال مورد نظر سنجیده شود. در ارتباط با مالیات بر مشاغل می توان گفت که ارقام مصوب این نوع از مالیات در سال ۱۳۸۹ نسبت به ارقام مصوب سال قبل از رشد ۳۲/۳ درصد برخوردار بوده است که این رشد، با توجه به ظرفیت های شناخته شده در این جزء از مالیات ها بالا نیست.

جدول ۱. ارقام مالیات بر درآمد و اجزای آن در سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹

(ارقام به میلیارد ریال و درصد)

سال	عملکرد سال ۱۳۸۵	عملکرد سال ۱۳۸۶	عملکرد سال ۱۳۸۷	عملکرد سال ۱۳۸۸	مصوب سال ۱۳۸۹
کل درآمدهای مالیاتی	۱۵۱۶۲۱	۱۹۱۸۱۵/۳	۲۳۹۷۴۱/۴	۳۰۰۰۳۵/۵	۳۵۱۴۵۴
مالیات مستقیم	۹۷۶۹۱	۱۲۶۳۳۳/۷	۱۶۷۱۵۲/۵	۲۰۹۰۲۹/۷	۱۹۳۳۱۱/۱
مالیات بر درآمد	۱۹۴۵۱/۳	۲۵۹۶۰/۶	۳۱۵۸۷/۷	۳۳۹۲۸	۵۱۶۵۱
مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی*	۶۲۰۳/۳ (۳۱/۹)	۸۸۷۹/۸ (۳۴/۲)	۱۰۵۳۳/۱ (۳۲/۳)	۱۱۳۰۹/۶ (۳۲/۳)	۱۵۱۶۹ (۲۹/۴)
	---	۴۳/۱	۱۸/۶	۷/۴	۳۴/۱
مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی*	۴۸۵۸ (۲۵)	۶۳۰۹/۹ (۲۴/۳)	۹۰۳۶/۹ (۲۸/۶)	۹۵۹۸/۷ (۲۸/۳)	۱۴۳۸۱ (۲۷/۸)
	---	۲۹/۹	۴۲/۲	۶/۲	۴۹/۸

سال	عملکرد سال ۱۳۸۵	عملکرد سال ۱۳۸۶	عملکرد سال ۱۳۸۷	عملکرد سال ۱۳۸۸	مصوب سال ۱۳۸۹
مالیات مشاغل*	۷۵۱۵/۶ [۸۷/۳] (۳۸/۶)	۹۷۲۶/۵ [۱۰۶/۸] (۳۷/۵)	۱۰۸۸۱/۱ [۹۱/۴] (۳۴/۴)	۱۱۶۲۲/۷ [۷۶/۶] (۳۴/۳)	۲۰۰۸۰ — (۳۸/۹)
	---	۲۹/۴	۱۱/۹	۶/۸	۷۲/۸
مالیات مستغلات	۸۳۵/۶ (۴/۳)	۹۷۴/۷ (۳/۸)	۱۰۶۵/۲ (۳/۴)	۱۳۳۰/۱ (۳/۹)	۱۹۴۳ (۳/۸)
	---	۱۶/۶	۹/۳	۲۴/۹	۴۶/۱
مالیات متفرقه درآمد	۳۸/۷ (۰/۲)	۶۹/۷ (۰/۲۷)	۷۱/۴ (۰/۲۳)	۶۶/۸ (۰/۲)	۷۷ (۰/۱۴)
	---	۸۰/۱	۲/۴	-۶/۴	۱۵/۳

مأخذ: قوانین بودجه سنواتی و گزارش‌های عملکرد مالی دولت در سال‌های مختلف.

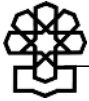
* ارقام داخل پرانتز در این سطرها سهم مالیات‌های مشخص شده از کل درآمدهای مالیات بر درآمد در سال‌های مختلف را نشان داده است.

توضیحات:

- ارقام مندرج در سطر رنگ شده رشد ارقام مالیات را در سال‌های مذکور نسبت به ارقام سال قبل نشان داده است.
- ارقام داخل کروشه در ردیف مربوط به مالیات بر مشاغل نشان‌دهنده درصد عملکرد ارقام این نوع از مالیات نسبت به ارقام مصوب مالیات بر مشاغل در سال‌های ذکر شده است.

۳-۱. ۲۰ درصد از مجموع رقم ۲۰۰۸۰ میلیارد ریال مالیات مشاغل مصوب برای سال ۱۳۸۹ سهم مشاغل غیرصنفي (رانندگان وسایل نقلیه، پزشکان و وکلا) و ۸۰ درصد باقی‌مانده سهم اصناف و مشاغل صنفي است^۱ که این رقم برای فعالان و مشاغل کشور رقم بالایی نیست. براساس توافق اولیه (سال ۱۳۸۹) در جلسه مشترک بین اصناف و سازمان امور مالیاتی در حضور رئیس‌جمهور، نمایندگان اصناف متعهد

۱. مصاحبه محمود شكري معاون عملیاتی سازمان امور مالیاتی کشور با خبرگزاری فارس مورخ ۱۳۸۹/۵/۲.

شدند که با توجه به شناخت و برآورد آنها از سطح درآمد اعضای صنف، خود ارقام تعیین شده را بین اعضا سرشکن کرده و مالیات مقرر را وصول کنند.

۴-۱. براساس آمارهای موجود بالغ بر ۱۷۳۸۲۴۸ واحد صنفی دارای پروانه کسب و ۴۰۵۹۴۹ واحد صنفی بدون پروانه در کشور وجود دارد.^۱ مقایسه سهم کل دریافتی‌های کارکنان بخش‌های عمومی^۲ و خصوصی در طول یکسال و همچنین تعداد آنها با حجم فعالیت‌های اقتصادی مشاغل و اصناف مختلف در کشور و سطح درآمدهای آنها و همچنین گستردگی و تعدد مشاغل فعال در سطح کشور می‌تواند سطح نازل درآمدهای کسب شده از محل مالیات بر مشاغل را روشن کند.^۳ با توجه به تعدد و حجم فعالیت‌های اصناف، باید سهم بالایی از مالیات بر درآمد از محل مالیات بر مشاغل تأمین شود.^۴ با نگاهی به آمار و ارقام اقتصاد ملی می‌توان دریافت که گروه خدمات نسبت به سایر فعالیت‌های اقتصادی بیشترین سهم را از رشد تولید ناخالص داخلی (در قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶) به خود اختصاص داده است. این

۱. گزارش پشتیبان طرح تحول اقتصادی در نظام توزیع کالا و خدمات، دبیرخانه کارگروه تحولات اقتصادی ریاست‌جمهوری، مرداد ۱۳۸۷، ص ۲۶.

۲. سالنامه آماری سال ۱۳۸۷ تعداد کارکنان دولت را در سال ۱۳۸۷ معادل ۲۲۶۳۴۳۲ نفر اعلام کرده است. در سال یاد شده عملکرد مالیات حقوق کارکنان دولت رقمی معادل ۱۰۵۳۳/۱ میلیارد ریال بوده است. در همان سال عملکرد مالیات مشاغل معادل ۱۰۸۸۱/۱ میلیارد ریال بوده است.

۳. براساس اطلاعات ارائه شده در سایت رسمی اصناف کشور کل واحدهای صنفی کشور ۱۵۸۲۶۰۵ واحد و کل پرسنل نیروی کار (مرد و زن) شاغل در این واحدها معادل ۲۳۸۲۵۵۴ نفر است. www.asnaf.ir

۴. براساس اطلاعات ارائه شده در سالنامه آماری سال ۱۳۸۸، تعداد کل کارگاه‌های عمده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای شخصی و خانگی برحسب فعالیت در سال ۱۳۸۱ معادل ۱۴۷۰۰۷۰ واحد بوده که کل شاغلان این کارگاه‌ها ۲۱۸۷۶۵۷ نفر است. در همین سال تعداد کل اقامت‌گاه‌های عمومی و کارگاه‌های صرف غذا و نوشیدنی معادل ۷۴۶۸۸ واحد بوده و شاغلان این واحدها در سال مذکور ۱۶۶۰۶۱ نفر بوده است (برگرفته از سالنامه آماری سال ۱۳۸۸ از وبگاه رسمی مرکز آمار ایران).

بخش در سال ۱۳۸۷ از رشد ۱/۸ درصدی برخوردار بوده است که نسبت به رشد ۶/۴ درصدی سال ۱۳۸۶ دارای افت بوده است.^۱

بنابراین سازمان امور مالیاتی این ادعا را که سهم مالیات بر مشاغل بالا بوده و با واقعیت‌های اقتصادی تطابق ندارد، امری قابل قبول نمی‌دانند و معتقد است که بررسی نسبت و یا سهم مالیات بر مشاغل از کل درآمدهای مالیاتی نشان‌دهنده آن است که سهم مذکور تغییر قابل توجهی نداشته است.

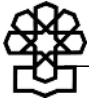
سازمان امور مالیاتی معتقد است که با بررسی سابقه تاریخی عملکرد منابع مالیاتی می‌توان نشان داد که هرگونه افزایش (کاهش) در یکی از اجزای پایه درآمد از جمله مشاغل با کاهش (افزایش) در مالیات شرکت‌ها همراه بوده است.^۲ به عبارت دیگر مالیات بر شرکت‌ها به دلیل ماهیتی که دارد همواره بار مالیاتی سایر اجزای پایه درآمد را تحمل کرده است.^۳ بنابراین افزایش مالیات بر مشاغل در سال ۱۳۸۹ می‌تواند به دلیل توزیع بار مالیاتی ناشی از کاهش رقم مالیات بر اشخاص حقوقی باشد.

بنابراین، بررسی تعداد، حجم فعالیت و مالیات پرداختی اصناف کشور و مقایسه آن با تعداد و حجم گردش مالی و مالیات بر درآمد کارکنان بخش‌های خصوصی و

۱. گزارش بررسی اجمالی تولید ناخالص داخلی (سال ۱۳۸۷)، نامه شماره ۸۲/۵۷۰۸ مورخ ۱۳۸۹/۵/۲۴ مشاور و رئیس حوزه ریاست مجلس شورای اسلامی به ریاست مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

۲. ارقام عملکرد مالیات اشخاص حقوقی در سال ۱۳۸۸ معادل ۱۶۷۳۰۰ میلیارد ریال بوده است. در قانون بودجه سال ۱۳۸۹ رقم مصوب برای این جزء از مالیات بر درآمد معادل ۱۲۹۵۴۵ میلیارد ریال در نظر گرفته شده است. این امر مؤید آن است که رقم مصوب برای مالیات اشخاص حقوقی در قانون بودجه سال ۱۳۸۹ از ارقام عملکرد این نوع مالیات در سال ۱۳۸۸ کمتر است. بنابراین می‌توان یکی از دلایل افزایش بار مالیاتی در جزء مالیات بر مشاغل در سال ۱۳۸۹ را جبران بخشی از کاهش مالیات اشخاص حقوقی در این سال دانست.

۳. نامه ارسالی از دفتر معاون برنامه‌ریزی و فناوری اطلاعات سازمان امور مالیاتی به شماره ۲۲۰/۲۶۶۲۷/ص مورخ ۱۳۸۹/۹/۱۶ به دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

دولتی بیان‌کننده آن است که رشد ۷۲/۸ درصدی ارقام مالیات بر مشاغل در سال ۱۳۸۹ در مقایسه با سهم آنها در اقتصاد کشور بالا نیست و تنها مشکل مترتب در این خصوص عدم توزیع مالیات بر مشاغل بین اصناف و فعالان غیرمجاز اقتصاد کشور است.

۲. آرا و نظرات نمایندگان اصناف در خصوص مالیات مشاغل

اصناف کشور مالیات بر مشاغل تعیین شده در قانون بودجه سال ۱۳۸۹ را متناسب با شرایط اقتصادی اصناف نمی‌دانند. این گروه از فعالان اقتصادی رشد بالای این نوع از مالیات را با واقعیت‌های کسب‌وکار چند سال اخیر کشور منطبق ندانسته و با ارائه استدلال‌هایی به شرح ذیل خواستار بازنگری در آن هستند.

۲-۱. شرایط رکود و کساد کسب‌وکار

در چند سال اخیر شرایط اقتصادی کشور و در نهایت کسب‌وکار اصناف رونق چندانی نداشته است. با توجه به بروز بحران اقتصادی جهانی و تأثیر مستقیم و غیرمستقیم آن بر رونق کسب‌وکار در اقتصاد ایران و همچنین تنزل رشد اقتصادی کشور، طبیعتاً انتظار می‌رود اصناف نیز به‌عنوان بخشی از زنجیره اقتصادی از آثار رکودی به‌وجود آمده متأثر شوند.^۱

۱. روند رشد اقتصادی ایران در دهه ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۸۷ با فراز و نشیب‌های اندکی همراه بوده است. به عبارت دیگر در این سال‌ها شاهد رشد متوسط ۷/۱ درصدی بوده‌ایم. اما این روند در سال ۱۳۸۷ به یکباره دچار یک سقوط شدید شد به طوری که نرخ رشد اقتصادی در این سال از ۶/۷ درصد سال ۱۳۸۶ به ۰/۵ درصد می‌رسد

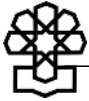
بررسی متغیرهای اقتصاد ملی بیان‌کننده وضعیت رکود اقتصادی است و در واقعیت شرایط اقتصادی کشور در سال ۱۳۸۸ بهبودی نداشته است که براساس آن مالیات دریافتی از مشاغل رشد داشته باشد.

۲-۲. نرخ رشد بالای مالیات بر مشاغل مصوب

در قانون بودجه سال ۱۳۸۸ مالیات بر مشاغل معادل ۱۵۱۷۹ میلیارد ریال مصوب شده بود. عملکرد این رقم در سال یاد شده معادل ۱۱۶۲۲/۷ میلیارد ریال بوده است. به عبارت دیگر، عملکرد این نوع از مالیات در سال ۱۳۸۸ معادل ۷۶/۶ درصد رقم مصوب بوده است.

دلیل اصلی عدم تحقق درآمدهای مصوب برای این نوع از مالیات در سال مورد بررسی از نظر فعالان اقتصادی و اصناف، نبود شرایط مناسب کسب‌وکار اقتصادی مشاغل در سال‌های مورد بررسی است. اما این موضوع به دلایل دیگری نیز ارتباط دارد که از آن جمله می‌توان به نبود سیستم‌های علمی و پیشرفته در فرآیند پیش‌بینی درآمدهای بودجه‌های سالیانه، نبود یک مدل کلان و منسجم از اقتصاد ملی برای پیش‌بینی تأثیر مسائل مختلف اقتصادی در پارامترهای اقتصاد کلان و فضای کسب‌وکار در بخش‌های مختلف اقتصاد ملی، نبود نظام مالیاتی پویا برای شناسایی و گسترش پایه مالیاتی متناسب با حجم تولید ناخالص داخلی، عدم توجه به دسته‌بندی

(این نرخ رشد براساس برآوردهای اولیه بانک مرکزی ارائه شده است و با توجه به اختلاف معیارهای محاسباتی که بانک مرکزی با وزارت صنایع در تعیین کارگاه‌های صنعتی وجود دارد این رشد حداکثر به ۱ درصد خواهد رسید) که در واقع نشان از کاهش ۵/۲ درصدی رشد اقتصادی دارد (برگرفته از گزارش بررسی اجمالی تولید ناخالص داخلی (سال ۱۳۸۷)، نامه شماره ۸۲/۵۷۰۸ مورخ ۱۳۸۹/۵/۲۴ مشاور و رئیس حوزه ریاست مجلس شورای اسلامی به ریاست مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی).

مشاغل و تعیین سهمیه مالیاتی برای هر دسته متناسب با سطح فعالیت و درآمد آنها، نبود مکانیسم‌های قانونی و اجرایی دقیق برای شناسایی همه فعالان و مشاغل در اقتصاد ملی، بروز پدیده فرار مالیاتی، فعالیت درصد بالایی از اصناف بدون داشتن شناسنامه قانونی و پروانه کسب و... اشاره کرد.

براین اساس اصناف کشور رشد ارقام مالیات بر مشاغل در قانون بودجه سال ۱۳۸۹ (که معادل ۷۲/۸ درصد نسبت به ارقام عملکرد و ۳۲/۳ درصد نسبت به ارقام مصوب این مالیات در سال ۱۳۸۸ بوده است) را غیرمنطقی می‌دانند و بیان می‌کنند که علاوه بر این، در هیچ سالی ارقام منظور شده در قانون بودجه به‌عنوان مالیات بر مشاغل به‌طور کامل محقق نشده است که انتظار داشته باشیم رقم مصوب سال جاری محقق شود.

۲-۳. گستردگی فعالیت‌های اصناف غیررسمی

تعداد زیادی از فعالان اقتصادی دارای پروانه‌های قانونی کسب نیستند.^۱ به همین دلیل حجم بالایی از فعالیت‌های اقتصادی توسط فعالان فاقد مجوزهای رسمی انجام می‌شود. براین اساس اگر بناست که مالیات عملکرد دریافت شود ضروری است تا کلیه واحدهای صنفی دارای مجوز قانونی و بدون مجوز فعالیت اما فعال شناسایی و مالیات مشاغل در بین آنها به نسبت سهم آنها در مبادلات و فعالیت‌های آنها سرشکن

۱. براساس اعلام رئیس شورای صنفی کشور، در سال ۱۳۸۷ حدود ۳ میلیون و ۲۰۰ واحد صنفی در اقتصاد ایران فعال می‌باشند که حدود ۱ میلیون واحد آنها (حدود یک‌سوم) فاقد پروانه کسب هستند (برگرفته از بررسی لایحه برنامه پنجم توسعه فصل پنجم - اقتصادی: تجارت، سرمایه‌گذاری خارجی، مناطق آزاد، بیمه‌های بازرگانی، دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۰۲۵۴، سال ۱۳۸۹).

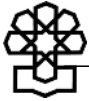
شود. در غیر این صورت آن بخش از واحدهای صنفی که مجوز فعالیت دارند، قادر خواهند بود بار مالیاتی سایر فعالیتهای زیرزمینی را پرداخت کنند.

۳. ارزیابی کارشناسی

در این بخش سعی شده ابتدا سابقه تاریخی نحوه محاسبه و وصول مالیات از مشاغل در دو مقطع قبل و پس از انقلاب با بررسی قوانین مرتبط با این مباحث ارائه شود. در قسمت بعدی برخی از چالشهای نظام مالیاتی، نظام بودجه ریزی و مالی کشور تشریح شده است.

۳-۱. سابقه تاریخی - قانونی رابطه اصناف و سازمان امور مالیاتی

بر اساس قانون مالیاتهای مستقیم سال ۱۳۴۵ (قابل اجرا از اول سال ۱۳۴۶) صاحبان مشاغل به دو دسته تقسیم شده بودند: دسته اول صاحبان مشاغل، مکلف به نگهداری دفاتر قانونی بودند. این دسته از مؤدیان در ماده (۵۹) قانون مالیاتهای مستقیم احصا شده اند. دفاتر قانونی این گروه شامل دفاتر روزنامه و کل و یا دفتر مخصوص موضوع ماده (۱۶۱) قانون مالیاتهای مستقیم که در حکم دفتر قانونی می باشد، بود. این دسته از مؤدیان مکلف بودند اظهارنامه مالیاتی هر سال خود را تا آخر تیرماه سال بعد به حوزه مالیاتی مربوط به همراه ترازنامه و حساب سود زیان تسلیم نمایند. در عمل اکثر این مؤدیان یا اظهارنامه را به موقع تسلیم نمی کردند و یا صورت های مالی متکی به دفاتر را به حوزه های مالیاتی ارائه نمی دادند و مالیات آنها علی الراس تشخیص داده می شد.

دسته دوم صاحبان مشاغلی بودند که مشمول ماده (۵۹) قانون مالیاتهای مستقیم (نگاهداری دفاتر قانونی) نمی شدند و تعداد آنها در مقایسه با مشمولین ماده (۵۹) قانون مالیاتهای مستقیم بسیار زیاد بود. این دسته از مؤدیان طبق ماده (۶۳) قانون مالیاتهای مستقیم در صورتی که درآمد سالیانه آنها بیش از ۶۰ هزار ریال بود، مکلف بودند برای سال اول اجرای قانون تا آخر تیرماه سال بعد اظهارنامه مالیاتی تسلیم کنند. در صورتی که این درآمد کمتر از ۷۵۰ هزار ریال بود درآمد ابراز شده با اعمال ضریب که همه ساله توسط کمیسیون ضرایب تعیین می گردید مبنای محاسبه مالیات در هر یک از چهار سال بعد قرار می گرفت. در صورتی که درآمد مشمول مالیات ظرف سه سال از تاریخ تسلیم اظهارنامه توسط ممیز مالیاتی بیش از مبلغ ابرازی در اظهارنامه تعیین می گردید، این مبلغ برای سال اول اجرای قانون ملاک عمل قرار می گرفت و درآمد مشمول مالیات چهار سال بعد و هر سال با اعمال ضریب اضافی و نقصانی به صورت قطعی تعیین می شد. اگر ضریب اضافی توسط کمیسیون تعیین می شد این ضریب در هر سال از ۵ درصد تجاوز نمی کرد. در مواردی که صاحب شغل درآمد سال اول را بیش از ۷۵۰ هزار ریال تعیین می کرد یا ممیز مالیاتی بیش از مبلغ مذکور درآمد مشمول مالیات را به مرحله قطعیت می رساند، مؤدی از سال بعد مکلف به نگهداری دفاتر قانونی می شد و برای دوره پنج سال بعد از تاریخ اجرای قانون، مانند رویه گذشته، سال های بعد ملاک قرار می گرفت.

ممیز مالیاتی برای رسیدگی به اظهارنامه ها مکلف بوده است اظهارنامه های دریافت شده در موعد مقرر را برای اظهار نظر یکی از نمایندگان مشاغل حوزه سرمیزی که توسط صاحبان مشاغل طبق آیین نامه مربوط انتخاب می شد، ارسال

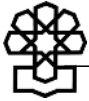

کند. همچنین ممیز مالیاتی مکلف بود صورتحساب صاحبان مشاغل را که اظهارنامه نداده‌اند را برای اظهار نظر نماینده مشاغل، ارسال کند. نماینده مشاغل باید نظر خود را نسبت به درآمد هریک از صاحبان مشاغل ارائه‌کننده اظهارنامه و همچنین مؤدیانی که اظهارنامه ارائه نکرده بودند، اعلام می‌کرد. ممیز مالیاتی با توجه به درآمد ابراز شده و نظر نماینده مشاغل و تحقیقات محلی میزان درآمد مشمول مالیات را تعیین و نزد سرممیز ارسال می‌کرد و سرممیز در صورت تأیید نظر ممیز آن را جهت صدور برگ تشخیص به ممیز اعاده می‌نمود و در صورتی که نظر سرممیز با نظر ممیز اختلاف داشت برگ تشخیص براساس نظر سرممیز صادر می‌شد. در مواردی که نظر سرممیز و مالیات ابرازی توسط مؤدی کمتر از ۱۵ درصد اختلاف داشت درآمد مشمول ابرازی در اظهارنامه قطعی تلقی می‌شد.

با توجه به مراتب فوق درآمد مشمول مالیات صاحبان مشاغل که مکلف به نگهداری دفاتر نبودند، در هر دوره پنج‌ساله به شرح فوق تعیین می‌گردید. یعنی درآمد مشمول مالیات سال پایه، شروع هر دوره پنج‌ساله مشخص می‌شد و اعمال ضریب که میزان آن نباید از ۵ درصد تجاوز کند هر سال مبنای سال بعد قرار می‌گرفت.

با توجه به اینکه اکثریت قریب به اتفاق صاحبان مشاغل اظهارنامه مالیاتی تسلیم نمی‌کردند و نمایندگان مشاغل نیز نسبت به درآمد اعضای صنف یا اتحادیه خود اظهار نظر نمی‌کردند، مالیات هر سال توسط ممیز و با نظر سرممیز تعیین می‌شد. این قانون تا آخر سال ۱۳۶۷ البته با اصلاحاتی بعضاً موردی، مورد عمل قرار گرفت.

بعد از پیروزی انقلاب همیشه صاحبان مشاغل نسبت به مالیات معترض بوده و شکایات خود را به مسئولان و مقامات مختلف تسلیم می‌کردند، در صورتی که مالیات

پرداختی آنها در مقایسه با سایر منابع درآمد به خصوص حقوق‌بگیران قابل توجه نبوده است. در سال‌های ۱۳۶۲ و ۱۳۶۳ بنا بر توصیه رئیس‌جمهور وقت، کمیته‌ای برای رسیدگی به مالیات مشاغل مرکب از نمایندگان ریاست‌جمهوری، نخست‌وزیر و وزیر امور اقتصادی و دارایی تشکیل شد. این کمیته پس از برگزاری جلسات کارشناسی متعدد به این نتیجه رسید که اتحادیه‌های صنفی با شناختی که از میزان درآمد اعضای خود دارند می‌توانند در تعیین میزان درآمد مشمول مالیات اعضای خود، نقش مهمی را ایفا کنند. شیوه کار براساس این بود که اعضای یک اتحادیه صنفی براساس میزان درآمد طبقه‌بندی شوند و درآمد هر طبقه مشخص شود. برای مثال ممکن بود اعضای یک اتحادیه به ۱۰ طبقه تقسیم شوند. این شیوه در زمان تدوین قانون جدید مالیات‌ها (سال ۱۳۶۶) در قالب تبصره «۶» به ماده (۱۰۰) قانون مالیات‌های مستقیم اضافه شد و براساس آن وزارت امور اقتصادی و دارایی مجاز شد تا با نظر اتحادیه صنفی و رعایت ضوابط این تبصره مالیات‌ها را به صورت قطعی تعیین نماید. براساس قانون مالیات‌های مستقیم مصوب اسفندماه ۱۳۶۶ (قابل اجرا از اول سال ۱۳۶۸) مشاغل به سه دسته به شرح زیر تقسیم شدند:

۱-۱-۳. صاحبان مشاغل که مکلف به نگهداری دفاتر قانونی روزنامه و کل می‌باشند و درآمد مشمول مالیات آنها از طریق رسیدگی به دفاتر تشخیص داده می‌شود. این گروه در ماده (۹۶) قانون مالیات‌های مستقیم تصریح شده‌اند.

۲-۱-۳. صاحبان مشاغل که در ردیف‌های ۷ تا ۱۸ ماده (۹۶) نامبرده شده‌اند و به جای استفاده از دفاتر روزنامه و کل می‌توانند از دفاتر مشاغل که توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه می‌شود، استفاده کنند.

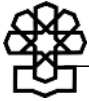
۳-۱-۳. سایر صاحبان مشاغل که مکلف به نگهداری دفاتر قانونی روزنامه و کل یا مشاغل نیستند و تعداد آنها بسیار زیاد است.

طبق ماده (۱۰۰) قانون مالیات‌های مستقیم صاحبان مشاغل مذکور در قسمت‌های ۳-۱-۲ و ۳-۱-۳، مکلفند اظهارنامه مالیاتی هر سال خود را تا آخر تیرماه سال بعد به حوزه مالیاتی تسلیم کنند و صاحبان مشاغل مذکور در قسمت ۳-۱-۳ نیز مکلفند اظهارنامه مالیاتی هر سال خود را تا آخر اردیبهشت‌ماه سال بعد به حوزه مالیاتی تسلیم کنند. شیوه رسیدگی به درآمد مشمول مالیات این دسته از مؤدیان به‌ترتیب زیر مقرر شده بود:

الف) ممیز مالیاتی پرونده این دسته از مؤدیان را اعم از اینکه اظهارنامه تسلیم نموده یا ننموده‌اند، با تحقیقات و کسب اطلاعات رسیدگی و درآمد مشمول مالیات آنان را طی گزارشی تعیین و نزد سرممیز ارسال کند.

ب) سر ممیز مالیاتی پس از رسیدگی به شرح زیر اقدام کند:

- در صورتی که نظر ممیز تأیید اظهارنامه باشد و سرممیز هم آن را تأیید کند و یا نظر سرممیز تأیید اظهارنامه باشد درآمد مشمول مالیات مندرج در اظهارنامه قطعی خواهد بود.
- در صورتی که اظهارنامه تسلیم نشده باشد سرممیز ضمن اظهار نظر پرونده را به ممیز مالیاتی اعاده می‌دهد و براساس نظر سرممیز برگ تشخیص صادر می‌گردد.
- در صورتی که اظهارنامه تسلیم شده باشد و درآمد مشمول مالیات ابراز شده مورد تأیید نباشد در این صورت درآمد مشمول مالیات تعیین شده برای اظهار نظر به اتحادیه صنف مربوط ارسال می‌شود. در صورتی که بین مالیات تعیین شده و نظر اتحادیه بیش از ۲۰ درصد اختلاف نباشد، نظر اتحادیه ملاک خواهد بود. در صورت

وجود اختلاف بیش از ۲۰ درصد و یا عدم اظهار نظر توسط اتحادیه، برگ تشخیص براساس نظر سرممیز صادر خواهد شد.

با توجه به اینکه صاحبان مشاغل استقبالی از تسلیم اظهارنامه به‌عمل نیاورده‌اند و همچنین اتحادیه اصناف مربوط برای اظهار نظر همکاری نکرده‌اند، عملاً موارد فوق‌الذکر پیاده نشد و تشخیص مالیات براساس نظر ممیز و سرممیز صورت گرفت. براساس اصلاحیه قانون مالیات‌های مستقیم مصوب سال ۱۳۸۰، صاحبان مشاغل به سه گروه با ترکیب زیر تقسیم شدند:

الف) مشمولین بند «الف» ماده (۹۵) قانون مالیات‌های مستقیم که مکلف به نگاهداری دفاتر روزنامه و کل می‌باشند.

ب) مشمولین بند «ب» ماده (۹۵) قانون مالیات‌های مستقیم که مکلف به نگاهداری دفتر درآمد و هزینه شده‌اند که نمونه آن را سازمان مالیاتی تهیه می‌کند.

ج) مشمولین بند «ج» ماده (۹۵) قانون مالیات‌های مستقیم که تکلیفی برای نگهداری دفاتر ذکر شده در بندهای «۱» و «۲» فوق ندارند.

شیوه رسیدگی به اظهارنامه و صورت‌های مالی مشمولین موضوع بندهای «الف» و «ب» از طریق رسیدگی به دفاتر است. در صورت رد دفاتر قانونی این گروه یا عدم ارائه دفاتر مالیات توسط این گروه، مالیات آنها به‌صورت علی‌الرأس تعیین خواهد شد. البته کلیه مشمولین ۳ بند فوق‌الذکر می‌باید تا آخر تیرماه هر سال اظهارنامه مالیاتی عملکرد سال قبل خود را به واحد مالیاتی تسلیم و مالیات متعلقه را پرداخت کنند. در مورد مشمولین بند «ج» ماده (۹۵) قانون مالیات‌های مستقیم صرفاً تبصره «۶» قبل از اصلاحیه با اصلاحاتی به‌عنوان تبصره «۵» ماده (۱۰۰) باقی‌مانده است که سازمان

مالیاتی می‌تواند با نظر اتحادیه در بعضی از منابع و در نقاطی که مقتضی بداند درآمد مشمول مالیات اعضای اتحادیه را تعیین کند و در مورد مؤدیان موضوع بندهای «الف» و «ب» موضوع ماده (۹۵) قانون مالیات‌های مستقیم که عضو اتحادیه‌های صنفی هستند چنین اجازه‌ای ندارد، ولی در عمل سازمان مالیاتی این کار را انجام داده است که منطبق با قانون نیست. در ارتباط با مضمولین بند «ج» اظهارنامه مالیاتی توسط واحد مالیاتی رسیدگی می‌شود و اگر اظهارنامه تسلیم نشده باشند، واحد مالیاتی میزان درآمد مشمول مالیات را تشخیص و با نظر سرممیز (رئیس گروه) برگ تشخیص صادر و ابلاغ خواهد کرد.

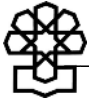
با توجه به رویه قانونی ذکر شده مطابق مفاد تبصره «۵» ماده (۱۰۰) قانون مالیات‌های مستقیم سازمان امور مالیاتی کشور می‌تواند تشخیص و تعیین مالیات اصناف کشور را که غالباً جزء مضمولین بند «ج» ماده (۹۵) قانون مالیات‌های مستقیم می‌باشند، با نظر اتحادیه‌های مربوط وصول کند. حال مشکل این است که اتحادیه‌های اصناف مدعی هستند که مالیات وضع شده برای سال ۱۳۸۹ رقمی بالا بوده و اصناف قادر به پرداخت آن نمی‌باشند. در ادامه سعی شده به برخی از نکات قابل توجه در این خصوص اشاره شود.

۲-۳. چالش‌های نظام مالیاتی و مسائل تشدیدکننده اختلاف سازمان امور

مالیاتی و اصناف

۱-۲-۳. نحوه تعیین و پیش‌بینی درآمدهای مالیاتی

به نظر می‌رسد یکی از چالش‌های نظام مالیاتی کشور نحوه برآورد و پیش‌بینی درآمدهای

مالیاتی برای اجزای مختلف مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم است. نظام بودجه‌ریزی کشور به‌گونه‌ای است که مالیات‌ها در هر بخش و جزء از درآمدهای مالیاتی توسط دولت در لوائح بودجه سنواتی پیش‌بینی و این ارقام در مجلس به تصویب می‌رسد. مقایسه مصوبات و عملکردهای درآمدهای مالیاتی در سال‌های گذشته نشان‌دهنده این واقعیت است که شیوه مرسوم پیش‌بینی و تصویب درآمدهای مالیاتی شیوه کارآمد و مبتنی بر واقعیت و ظرفیت‌های بخش‌های مختلف اقتصادی کشور نیست. ارقام عملکردی و مصوب مالیات بر مشاغل در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۷ در جدول ۲ آمده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود ارقام عملکردی و مالیاتی در این سال‌ها سنخیتی با هم نداشته و همواره پیش‌بینی‌های درآمدی در این بخش با واقعیت‌های عملکردی فاصله داشته است. این اختلاف در سایر اجزای درآمدهای مالیاتی نیز قابل بیان است.

جدول ۲. ارقام عملکردی و مصوب مالیات بر مشاغل در سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۹

(ارقام میلیارد ریال)

سال	مصوب ۱۳۸۶	عملکرد ۱۳۸۶	مصوب ۱۳۸۷	عملکرد ۱۳۸۷	مصوب ۱۳۸۸	عملکرد ۱۳۸۸	مصوب ۱۳۸۹	عملکرد ۱۳۸۹
مالیات بر مشاغل	۹۰۹۰/۹	۹۷۲۶/۵	۱۱۹۰۰	۱۰۸۸۱/۱	۱۵۱۷۹	۱۱۶۲۳	۲۰۰۸۰	
درصد اختلاف ارقام عملکرد نسبت به مصوب	۱۰۷		۹۱/۴		۷۶/۶		--	

مآخذ: گزارش‌های مالی سال‌های مختلف و قانون بودجه سال ۱۳۸۹.

همان‌طور که در اطلاعات جدول ۲ ملاحظه می‌شود در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۸ در جزء مالیات بر مشاغل ارقام مصوب با ارقام عملکرد همواره اختلاف داشته‌اند و این امر بدان معنی است که این جزء از درآمدها در قوانین بودجه سالیانه به‌درستی

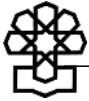

پیش‌بینی نشده‌اند. البته در سایر بخش‌های درآمدهای مالیاتی نیز این مشکل (بیش‌برآوردی یا کم‌برآوردی درآمدهای مالیاتی) وجود دارد. این موضوع در به‌وجود آمدن عدم توازن بودجه‌های سالیانه دولت نیز خود را نشان می‌دهد. زیرا در فرآیند تصویب بودجه‌های سالیانه مخارج متناسب با درآمدهای پیش‌بینی شده مصوب می‌شوند. حال با کم یا بیش‌برآوردی درآمدها، مخارج مصوب نیز به‌عنوان تعهدات دولت دچار مشکل منابع می‌شوند. با توجه به ساختار سیاسی و اداری کشور کمتر اتفاق می‌افتد که مخارج هزینه‌ای جاری کشور از این مسئله آسیب ببینند و در اکثر سال‌ها منابع و بودجه‌های عمرانی، کمبود منابع پیش‌بینی شده را جبران کرده‌اند. در بهترین شرایط نیز برداشت از حساب ذخیره ارزی و یا چاپ اسکناس و فروش اوراق قرضه عمدتاً کسری منابع بودجه‌ای را تأمین می‌کنند.

اصولاً تعیین مالیات مشاغل براساس مالیات وصولی سال قبل مبنای علمی ندارد و درآمد صاحبان مشاغل بایستی مبنای اخذ مالیات باشد و تا این مبنای تغییر نکند مشکلات توافق‌فی‌مابین سازمان امور مالیاتی و صنوف تداوم خواهد داشت.

۲-۲-۳. نبود پایه مالیاتی گسترده و فشار بر بخش شفاف و قانونی اقتصاد (بخش‌های شناسایی) و نرخ‌های بالای مالیاتی

یکی دیگر از محدودیت‌های نظام مالیاتی کشور محدود بودن پایه مالیاتی شناسایی شده در اقتصاد کشور و عدم تناسب سطح درآمدهای مالیاتی با ظرفیت‌های واقعی اقتصاد ملی است. برخی از مطالعات انجام شده در اقتصاد ایران متوسط ظرفیت بالقوه اقتصادی مالیات ایران در دوره مذکور را (بدون احتساب پرداختی‌های بیمه اجتماعی) حدود ۱۲/۳ درصد برآورد کرده است که در مقایسه با متوسط عملکرد

چهارسال اخیر نظام مالیاتی کشور (۶/۶) رقم بالایی است.^۱ البته بسیاری از مطالعات صورت گرفته تأیید می‌کنند که عدم اعمال نرخ‌های مالیاتی عادلانه (نرخ‌های مالیاتی کارشناسی نشده و بالا در هر بخش بدون توجه به ظرفیت‌های اقتصادی و توانایی‌های بخش‌های اقتصادی) خود منجر به گسترش اقتصاد زیرزمینی و درنهایت کاهش پایه مالیاتی می‌شود. مطالعات صورت گرفته در اقتصاد ایران مؤید این واقعیت است که با افزایش بار مالیاتی به‌واسطه افزایش نرخ‌های مالیاتی، انگیزه مؤدیان برای فرار مالیاتی و ورود به معافیت‌های غیررسمی و زیرزمینی افزایش می‌یابد. این امر خود منجر به کاهش پایه مالیاتی و نهایتاً درآمدهای مالیاتی می‌شود.^۲ رعایت اصول اساسی مالیات ستانی (اصل عدالت، اصل ثبات، اصل سهولت، اصل برائت و اصل مقرون‌به‌صرفه بودن) از الزامات هر نظام مالیاتی است که می‌تواند موفقیت هر نظام مالیاتی را تضمین کند.

۳-۲-۳. عدم شفاف‌سازی مالیات اصناف

یکی از مشکلات نظام مالیاتی درخصوص اختلاف پیش‌آمده در رابطه با مالیات اصناف، عدم اطلاع‌رسانی شفاف و مرحله به مرحله چالش‌های مطرح شده توسط طرف مقابل و اختیارات و تکالیف قانونی سازمان امور مالیاتی در این رابطه بود. این موضوع علاوه بر مبهم کردن ابعاد مسئله، مشکلات مطرح شده را پیچیده و تصویر نادرست و غلطی را به جامعه ارائه می‌کرد. در این شرایط بهترین راه، بیان مسئله و

۱. عباس عرب‌مازار و آیت زایر، برآورد ظرفیت بالقوه اقتصادی مالیات در ایران، فصلنامه تخصصی مالیات، سازمان امور مالیاتی کشور، دوره جدید، ش ۲، ۱۳۸۷، ص ۵.

۲. الیاس نادران و حسن صدیقی، بررسی اثر مالیات‌ها و اجزای آن بر حجم اقتصاد زیر زمینی در ایران ۱۳۵۱-۱۳۸۲، مجله تحقیقات اقتصادی، ش ۴۳، زمستان ۱۳۸۷.

مشکل پیش آمده به طور شفاف و حل آن با نظارت و اطلاع عمومی است. شاید در این مرحله حتی ضروری باشد تا برخی از قوانین، بخشنامه‌ها یا آیین‌نامه‌های مربوطه نیاز به اصلاح و بازنگری داشته باشند که انجام این اقدامات در تنویر و اقتناع افکار عمومی مؤثر خواهد بود. این امر به عنوان فرصتی ارزشمند در فرهنگ‌سازی مالیاتی بود تا برخی از ابهامات و مسائل حاشیه‌ای بعضاً بی‌ربط مطرح شده به صورت اصولی و منطقی حل، رفع و پاسخ داده شود. پذیرش این واقعیت تلخ توسط مسئولین معاون عملیاتی سازمان امور مالیاتی در مصاحبه‌ای با خبرگزاری فارس که در مورخ ۱۳۸۹/۵/۲ انجام شد، گواه این ادعاست که اطلاع رسانی و فرهنگ‌سازی مالیاتی می‌تواند در رفع برخی از اختلافات از این دست مؤثر واقع شود.^۱

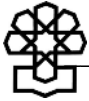
جمع‌بندی و پیشنهادهای سیاستی

با توجه به مسائل مطرح شده در بخش‌های قبل در این قسمت برخی از پیشنهادهای کارشناسی برای جلوگیری از تکرار برخی مشکلات و مسائل نظیر مشکل مالیاتی اخیر اصناف ارائه شده است:

۱. اصلاح نظام بودجه‌ریزی و پیش‌بینی درآمدهای مالیاتی

بودجه از آن جهت فنی است که اعتبارات لازم را در بخش‌های دریافت‌ها و پرداخت‌ها

۱. باید روابط عمومی سازمان امور مالیاتی فعال‌تر عمل کند و تنها در تیرماه که فصل مالیات است، ارتباط با مردم نداشته باشد، بلکه در تمام سال مرتب به مردم اطلاع‌رسانی شود که اثر پرداخت مالیات شهروندان در کجا ظاهر می‌شود (بخشی از مصاحبه آقای شگری معاون سازمان امور مالیاتی با خبرگزاری فارس، ۱۳۸۹/۵/۲).

پیش‌بینی می‌کند. پیش‌بینی‌های بودجه‌ای یا برآوردهای اعتباری، مستلزم بهره‌گیری از اصول و قواعد معینی است که در طول زمان و همراه با تکامل مناسبات اجرایی شکل گرفته است. ابعاد فنی فرآیندهای بودجه‌ای از مراحل آغازین تهیه و تنظیم بودجه تا تأیید لایحه، طرز پیشنهاد به قانونگذار، آداب رسیدگی و ابراز رأی، مراحل ابلاغ و چگونگی دستیابی دستگاه‌های اجرایی به منابع مصوب را شامل می‌شود.^۱

بودجه‌ریزی سنتی و بی‌توجهی به واقعیت‌های اقتصادی بخش‌های مختلف و نداشتن یک مدل متشکل گویای شمایی از واقعیت‌های مورد انتظار اقتصاد ملی و همچنین اتکا به برخی از استدلال‌های برداشت شده از شرایط اقتصادی کشور، بدون ارائه دلایل علمی مستدل یکی از آفت‌های نظام بودجه‌ریزی در اقتصاد ایران است. بررسی ارقام عملکردی و ارقام مصوب در قوانین بودجه سالیانه در دو بخش درآمدی و هزینه‌ای بودجه و اختلاف معنادار این ارقام در سال‌های مختلف بیانگر این واقعیت است. نمونه این موضوع در قالب ارقام مالیات بر مشاغل در جدول ۲ آمده است. بیش‌برآوردی و کم‌برآوردی در هر دو بخش درآمدی و هزینه‌ای بودجه‌های سالیانه یکی از نتایج شیوه بودجه‌ریزی کنونی است.

براساس این تدوین یک مدل کلان اقتصادی براساس واقعیت‌ها و ظرفیت‌های حقیقی اقتصاد با کاربری پیش‌بینی شرایط اقتصادی در دوره‌های کوتاه‌مدت برای برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت ضروری است. الگوسازی فعالیتی مستمر و دائمی است و نه کاری که یکبار برای همیشه انجام شود و از آن پس تنها مورد بهره‌برداری قرار

۱. بودجه‌ریزی در ایران، (مسائل و چالش‌ها)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات برنامه و بودجه، ۱۳۸۱.

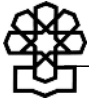

گیرد. گذشته از ضرورت دائمی ارزیابی عملکرد الگو، اصلاح توابع و برآورد پارامترهای آن، ویرایش الگوها به منظور تغییر پایه حساب‌های ملی، خود نیاز به برنامه پر حجم بازنگری در الگو دارد. مطالعه تجربه برخی از کشورها نشان می‌دهد که این کشورها نهاد مستقلی را به عنوان مسئول الگوسازی طراحی کرده‌اند. وظیفه این نهاد الگوسازی، کنترل رفتار الگو، دقت در برآوردها، به‌روز کردن الگو، تهیه نرم‌افزارهای برآورد و شبیه‌سازی و ... است.

۲. اصلاح نظام آماری و اطلاعات اقتصادی کشور

یکی از مهمترین مشکلات مسئولان کشور برای برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کمبود آمار و ارقام گویا و قابل اعتماد است. این معضل از دیرباز و از زمان شروع برنامه‌ریزی در ایران به عنوان یک عامل بازدارنده وجود داشته است و اکنون پس از گذشت چندین دهه، هنوز از آن به عنوان یکی از مهمترین مشکلات و موانع برنامه‌ریزی در کشور یاد می‌شود. یکی از دلایل بروز چنین کمبودی، ساختار نارسا و غیرمتشکل نظام آماری کشور است که موجب شده تا کمتر آمار و ارقام دقیق، بی‌طرف و بهنگام در اختیار مردم و برنامه‌ریزان قرار گیرد. به عبارت دیگر می‌توان گفت آمار و ارقام موجود در کشور به هیچ‌وجه تکافوی نیاز مسئولان و برنامه‌ریزان را نمی‌کند.

امروزه اکثر کشورهای دنیا با ایجاد نظام‌های آماری متمرکز و غیرمتمرکز سعی بر آن دارند که اطلاعات را به عنوان مهمترین واسطه برنامه‌ریزی در اختیار مسئولان و برنامه‌ریزان قرار دهند. گویا بودن، فراگیر بودن، بهنگام بودن، تداوم داشتن،

شفافیت، تفصیلی بودن و... از ویژگی‌های یک نظام آماری کارآمد است. در نظام اقتصادی ایران برخی از دستگاه‌ها و سازمان‌ها مانند مرکز آمار ایران، بانک مرکزی، وزارت کار و امور اجتماعی، وزارت کشاورزی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت صنایع و معادن، سازمان ثبت احوال کشور و... متولی تهیه و ارائه آمار مرتبط با بخش خود هستند.

در مجموع بررسی روند ارائه آمار و ارقام از واقعیت بخش‌های مختلف اقتصاد ملی توسط دستگاه‌های متولی عملکرد قابل قبولی را نمایان نمی‌کند. به عبارت دیگر مجموعه آماری کشور خود را در چارچوب قانون آن چنان‌که باید و شاید ملزم نمی‌بیند که خدمات آماری کارآمدی را به عموم مردم و مصرف‌کنندگان ارائه دهد. اگر بپذیریم که برای بهینه‌سازی عملکرد اقتصاد متکی به بازار سنجش عملکرد سیاست‌ها و شفاف بودن نتایج رفتارها ضرورت دارد، آنوقت مشخص می‌شود که پوشش خدمات آماری کشور باید طیف به مراتب گسترده‌تری از متقاضیان را دربرگیرد.^۱

واقعیت این است که پایه و مرحله اول اقداماتی نظیر الگوسازی، برنامه‌ریزی و سیاستگذاری اقتصادی، اطلاعات اقتصادی شفاف (آمار و ارقام اقتصادی و حساب‌های ملی) در مقاطع زمانی مختلف است. متأسفانه نبود چنین پایه منسجمی در نظام اقتصادی ایران، فرآیند برنامه‌ریزی بر مبنای الگوسازی و نهایتاً پیش‌بینی‌های اقتصادی را با مشکل مواجه کرده است. مثلاً ارقام مرتبط با برخی از پارامترهای مهم

۱. محمدعلی حقی، طرح پیشنهادی اصلاح نظام آماری جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۴.

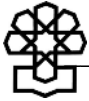

در اقتصاد ایران پس از گذشت چند سال ارائه می‌شود. آمار مربوط به رشد اقتصادی، نرخ بیکاری، نرخ تورم و... از مهمترین این پارامترها می‌باشد. برای نمونه هنوز پس از گذشت دو سال مراجع رسمی، اطلاعات رشد اقتصادی کشور در سال ۱۳۸۷ و تبع آن ۱۳۸۸ را به‌طور رسمی منتشر نکرده است.^۱ تأخیر در ارائه آمار و اطالات برخی از متغیرهای اقتصادی دیگر (در سطح بنگاه‌های خرد) مانند آمار ورشکستگی واحدهای تولیدی و صنعتی، آمار و ارقام مربوط به حجم فعالیت‌ها و اشتغال واحدهای کوچک و بزرگ صنعتی و... به مراتب ملموس‌تر است. لذا حتی با دسترسی به بهترین مدل‌های پیش‌بینی، بدون دسترسی به آمارهای قابل اتکا، برنامه‌ریزی و پیش‌بینی میسر نخواهد شد. برای رفع این مشکل ضروری است نظام آماری کشور ضمن بازنگری و اصلاح در ساختار خود، اطلاعات بخش‌های مختلف را در دوره‌های زمانی مختلف و متناسب با نیاز کاربران ارائه کند.

۳. شفاف‌سازی رابطه مالی دولت و اصناف

همان‌طور که قبلاً نیز اشاره شد هر نظام مالیاتی براساس اصولی طراحی می‌شود. نظام مالیاتی کارآمد نظامی است که در آن اصولی مانند اصل عدالت، اصل بهره‌مندی، اصل توانایی در پرداخت، اصل برائت و اصل مقرون به‌صرفه بودن رعایت شده باشد. شکل‌گیری هر نظام مالیاتی بر مبنای اصول فوق می‌توانند در شفاف‌سازی

۱. با مراجعه به سایت رسمی بانک مرکزی جمهوری اسلامی (www.cbi.ir) ملاحظه می‌شود که در نشریات ادواری و نماگرهای اقتصادی ارائه شده، ارقام مرتبط با رشد اقتصادی در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ ارائه نشده است. در آخرین گزارش رسمی بانک مرکزی (نماگرهای اقتصادی، شماره ۵۸، عملکرد سه ماهه سوم ۱۳۸۸) که در سال ۱۳۸۸ انتشار یافته است صرفاً به رقم رشد اقتصادی در سه ماهه دوم سال ۱۳۸۷ اشاره شده است.

رابطه مالی دولت و مؤدیان (پرداخت‌کنندگان مالیات) مؤثر باشد. شفافیت روابط یاد شده می‌تواند هزینه وصول درآمدهای مالیاتی را کاهش داده و اقناع و مشارکت مؤدیان در پرداخت و تأمین بخشی از هزینه‌های دولت را در پی داشته باشد. اگر مؤدیان به این موضوع اعتقاد داشته باشند که به اندازه سهم و توان اقتصادی خود از کل اقتصاد کشور، مالیات پرداخت می‌کنند و در مقابل نیز خدماتی را از دولت دریافت می‌دارند، در این شرایط نظام مالیاتی با هزینه‌های کم می‌تواند اهداف مالیاتی خود را محقق نماید.

اصل عدالت و بهره‌مندی مالیاتی در اقناع مؤدیان و ایجاد شفافیت در روابط مالی بین دو طرف مالیاتی (دولت و مؤدیان) تأثیر قابل توجهی دارد. عدالت و بهره‌مندی مالیاتی به‌ترتیب بدین معنا هستند که مؤدیان و فعالان اقتصادی مطابق قانون و براساس ظرفیت‌های اقتصادی و میزان بهره‌مندی از امکانات عمومی در فرآیند فعالیت‌های اقتصادی‌شان مالیات پرداخت نمایند.

اهمیت اصول مذکور موجب شده است که قوانین مالیاتی از مهمترین قوانین اقتصادی کشورها باشد. این قوانین در برخی از کشورها جزء قوانین پایه‌ای بوده و بعضاً به لحاظ اهمیت در ردیف قانون اساسی کشورهاست. اینکه در اغلب قوانین اساسی کشورها و در قالب برخی از اصول تأکید می‌شود که هرگونه مالیاتی صرفاً با مجوز قانون قابل اخذ است، از این موضوع نشئت می‌گیرد.

بنابراین توجه به برخی از اصول اساسی نظام مالیاتی و تبیین شفاف روابط مالی دولت با مؤدیان و همچنین ارائه گزارش عملکرد از نحوه و محل مصارف منابع مالیاتی به شهروندان جامعه، همگی می‌تواند در بهبود عملکرد نظام مالیاتی و کارایی آن مؤثر واقع

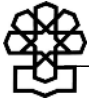
شود. لذا توصیه می‌شود برای بالا بردن اثر بخشی سیاست‌های مالی و مالیاتی و بالا بردن کارایی این نظام مجموعه اقدامات مقتضی در این خصوص صورت گیرد.

۴. اصلاح بلندمدت نظام مالیاتی (تعدیل نرخ‌های مالیاتی و مکانیزاسیون فرآیند مالیات‌ستانی)

سیاستگذاران اقتصادی یکی از راه‌های افزایش درآمدهای مالیاتی را بالا بردن نرخ مالیاتی می‌دانند. مقایسه نرخ‌های مالیاتی در اقتصاد ایران با برخی از کشورها نشان‌دهنده این است که نرخ‌های مالیاتی در اقتصاد ایران در مقایسه با نرخ‌های مذکور در کشورهای خاورمیانه، شمال آفریقا و کشورهای عضو سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی در حد نسبتاً بالایی قرار دارد. با این حال درآمدهای مالیاتی در اقتصاد کشور ما در مقایسه با این کشورها، با لحاظ حجم فعالیت اقتصادی کشورهای طرف مقایسه، ناچیز است.

نتایج مطالعات و پژوهش‌های صورت گرفته بیانگر آن است که بالا بردن نرخ‌های مالیاتی با هدف افزایش درآمدهای مالیاتی نتایج مطلوب را در برنداشته و برعکس نرخ‌های بالا منجر به انتقال فعالیت‌های رسمی اقتصاد به فعالیت‌های غیررسمی و زیرزمینی می‌شود که خود این امر پایه مالیاتی را در این کشورها محدود و کوچک‌تر کرده و در نهایت درآمدهای مالیاتی را کاهش می‌دهد.^۱ نتایج اکثر مطالعات صورت گرفته در اقتصاد کشورهای در حال توسعه حاکی از آن است که روش مناسب‌تر برای دستیابی به اهداف درآمدی بالاتر (درآمدهای مالیاتی) تشویق

۱. الیاس نادران و حسن صدیقی، پیشین.

به پرداخت مالیات از طریق پایین نگه داشتن نرخ‌های مالیات است. این امر می‌تواند در شناسایی گسترده فعالان اقتصادی و در نهایت گسترش پایه مالیاتی اقتصاد کشور مؤثر واقع شود و اقتصاد غیررسمی را به سمت رسمی شدن سوق دهد.

البته باید به این نکته توجه شود که کاهش نرخ‌های مالیات در یک نظام مالیاتی با ساختار ساده زمانی می‌تواند منجر به افزایش درآمدهای مالیاتی شود که معافیت‌ها و ترجیحات و تخفیف‌های گسترده در این نظام به کاهش پایه مالیاتی منجر نشود.^۱ بنابراین رویکرد تعدیلی در اصلاح نرخ‌های مالیاتی حداقل در کوتاه‌مدت، می‌تواند علاوه بر تثبیت نظام مالیاتی، بالا بردن ضریب نفوذ مالیاتی و گسترش پایه مالیاتی، درآمدهای مالیاتی بالا در بلندمدت را تضمین کند.

ساده‌سازی نظام مالیاتی و استفاده از مکانیسم‌های پیشرفته در فرآیند مالیات‌ستانی به دلیل تأثیر آن بر افزایش اثربخشی و کارایی دستگاه مالیاتی موضوعی است که می‌تواند بسیاری از چالش‌های مرتبط با نظام مالیاتی را حل و فصل کند. وجود قوانین پیچیده و مبهم، قائم به فرد بودن فرآیند تشخیص مالیات، بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های متعدد اجرایی، نبود بانک اطلاعات جامع، عدم تجهیز دستگاه مالیاتی و مؤدیان به تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و... دشواری‌هایی برای مؤدیان ایجاد می‌کند که این امر علاوه بر افزایش هزینه‌های تمکین، احتمال بروز فساد را نیز افزایش می‌دهد.

ساده‌سازی نظام مالیاتی به واسطه ساده‌سازی قوانین و رویه‌های اجرایی، تجهیز

۱. برای مطالعه بیشتر در این خصوص رجوع کنید به: گزارش بررسی لایحه برنامه پنجم توسعه فصل پنجم - اقتصادی: کاهش وابستگی به نفت، اصلاح نظام مالیاتی، توسعه تعاون، دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۰۲۵۶، ۱۳۸۹.

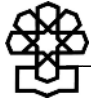

نظام مالیاتی به امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، نیروی کار متخصص و... مرتبط با آن می‌تواند زمینه‌های سوءاستفاده مأموران فاسد از شرایط مذکور را نیز از بین ببرد. برخی از کشورها با تأسیس سازمان دولتی جدید با کارکنان بهره‌مند از حقوق مکفی و در عین حال برخوردار از اقتدار سیاسی و قضایی لازم برای اخذ مالیات‌ها، مدلی مناسب برای وصول مالیات‌ها ارائه کرده‌اند که پیشرفت‌ها و موفقیت آنها در این زمینه چشمگیر بوده است.^۱

تغییر مبنا و نحوه تعیین و محاسبه مالیات مشاغل از مالیات وصولی این گروه در سال‌های قبل به پایه عملکرد واقعی درآمد آنها یکی از روش‌های جلوگیری از بروز اختلاف بین مؤدیان و سازمان امور مالیاتی است که عدم توجه به آن می‌تواند برخی مشکلات و چالش‌ها برای نظام مالیاتی در پی داشته باشد.

منابع و مآخذ

۱. سیدنورانی، سیدمحمدرضا، فرار مالیاتی و رشد اقتصادی در ایران، دفتر مطالعات اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، پاییز ۱۳۸۸.
۲. بررسی لایحه برنامه پنجم توسعه فصل پنجم - اقتصادی: کاهش وابستگی به نفت، اصلاح نظام مالیاتی، توسعه تعاون، دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۰۲۵۶، ۱۳۸۹.
۳. بخش‌هایی از مصاحبه محمود شکرعی معاون سازمان امور مالیاتی با خبرگزاری فارس، مورخ ۱۳۸۹/۵/۲. www.farsnews.com

۴. بودجه‌ریزی در ایران (مسائل و چالش‌ها)، دفتر مطالعات برنامه و بودجه مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۱.
۵. گزارش‌های مالی سال‌های مختلف.
۶. قانون بودجه کل کشور، سال ۱۳۸۹.
۷. بررسی لایحه برنامه پنجم توسعه فصل پنجم - اقتصادی: تجارت، سرمایه‌گذاری خارجی، مناطق آزاد، بیمه‌های بازرگانی، دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۰۲۵۴، سال ۱۳۸۹.
۸. ماهنامه اقتصادی و مالی و بین‌المللی اقتصاد ایران، سال دوازدهم، ش ۱۳۸، مرداد ۱۳۸۹.
۹. گزارش پشتیبان طرح تحول اقتصادی در نظام توزیع کالا و خدمات، دبیر خانه کارگروه تحولات اقتصادی ریاست جمهوری، مرداد ۱۳۸۷.
۱۰. بررسی اجمالی تولید ناخالص داخلی (سال ۱۳۸۷)، نامه شماره ۸۲/۵۷۰۸ مورخ ۱۳۸۹/۵/۲۴ مشاور و رئیس حوزه ریاست مجلس شورای اسلامی به ریاست مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۱۱. نادران، الیاس و حسن صدیقی. بررسی اثر مالیات‌ها و اجزای آن بر حجم اقتصاد زیرزمینی در ایران ۱۳۵۱-۱۳۸۲، مجله تحقیقات اقتصادی، ش ۴۳، زمستان ۱۳۸۷.
۱۲. عرب مازار، عباس، آیت، زایر. برآورد ظرفیت بالقوه اقتصادی مالیات در ایران، فصلنامه تخصصی مالیات، سازمان امور مالیاتی کشور، دوره جدید، ش ۲، ۱۳۸۷.
۱۳. حقی، محمدعلی. طرح پیشنهادی اصلاح نظام آمار جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۴.
۱۴. وبگاه رسمی مرکز آمار ایران. www.amar.org
۱۵. وبگاه رسمی اصناف. www.asnaf.ir
۱۶. نامه ارسالی از دفتر معاون برنامه‌ریزی و فناوری اطلاعات سازمان امور مالیاتی کشور با شماره ۲۶۶۲۷/۲۲۰/ص مورخ ۱۳۸۹/۹/۱۶ به دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

۱. سیدمحمدرضا سیدنورانی، فرار مالیاتی و رشد اقتصادی در ایران، دفتر مطالعات اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، پاییز ۱۳۸۸.

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۱۰۶۶۲

عنوان گزارش: بررسی مالیات اصناف (مالیات بر مشاغل) و مسائل آن

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه بخش عمومی)

تهیه و تدوین: سعید توتونچی ملکی

ناظر علمی: علی نصیری اقدم

متقاضی: معاونت پژوهشی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۸۹/۱۲/۳